

**T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ**

**DIŞ TİCARET ENSİTÜSÜ
WORKING PAPER SERIES**

Tartışma Metinleri

WPS NO/60/2017-01

**BOSNA HERSEK EKONOMİSİNİN REKABET GÜCÜNÜN İNCELENMESİ VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Asmir MALEŠKIĆ*

Muhittin ADIGÜZEL**

* maleskicasmir@hotmail.com - T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Uluslararası Ticaret Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

** madiguzel@ticaret.edu.tr - T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Öğretim Üyesi İşletme Fakültesi İktisat Programı Yrd. Doç. Dr. Muhittin ADIGÜZEL

Özet

Bu çalışmanın amacı Bosna Hersek ekonomisinin rekabet gücünü inceleyip değerlendirmek, ülkenin hangi sektörlerde rekabet gücünün yüksek, hangilerinde ise rekabet gücünün düşük olduğunu ortaya koymaktır. Çalışmamızda öncelikle rekabet gücünün ne olduğu, düzeyleri ve nasıl hesaplandığı tanımlanmıştır. Rekabet gücü ölçmek için Ballasa'nın ortaya koyduğu ve Vollrath'ın geliştirdiği Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler yöntemi kullanılmıştır. Trade Map sitesinden alınan veriler kullanılmıştır. Hesaplamanın sonucunda 97 sektör için ortaya çıkan AKÜ değerleri Bosna Hersek ekonomisinin 17 sektörünün rekabet gücü olduğu, 55 sektörünün rekabet gücünün olmadığı ve 25 sektörünün rekabet gücünün sınırda olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bosna Hersek, Rekabet, Rekabet Gücü, Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler

Abstract

The aim of this study is to evaluate and examine the competitiveness of the economy of Bosnia and Herzegovina, to determine in which sectors it has high and in which sectors it has low competitiveness. In the beginning of the study, it is defined what competitiveness is, the levels of competitiveness and types of measuring competitiveness. The method that has been used during this study is Ballasa's Revealed Competitive Advantages method, which was later improved by Vollrath. Data used in the measuring was taken from Trade Map site. According to the results of the Revealed Competitive Advantages method, it is found that Bosnia and Herzegovina's economy is having high competitiveness in 17 sectors, while in 55 sectors the competitiveness is low, and in 25 sectors the competitiveness is at the verge.

Key words: Bosnia and Herzegovina, Competition, Competitiveness, Revealed Competitive Advantages

Giriş

Eski Yugoslavya'nın dağılmasından ve Bosna Hersek'e saldırıdan sonra Bosna Hersek ekonomisinin sürekli dış ticaret açığına sahip olduğu bilinmektedir. Bu açığı kapatmak üç şekilde olabilmektedir: ithalatın azalması, ihracatın artması, ihracat büyüme oranının ithalat büyüme oranından büyük olması. Bosna Hersek ürünlerinin ihracatını artırmak için ürünlerinin rekabetçi konumda olması gerekmekte olup bu artış da siyasi gelişmeler, devlet teşvikleri, Bosna Hersek'in imzaladığı ticari anlaşmalar, verimlilik, teknoloji gelişmesi, vergiler, demografik yapısı ve iş gücü maliyeti gibi bazı faktörlerden etkilenmektedir. Tüm dünyada 4, 6 ve 12 haneli kodlardan oluşan Armonize Sistem, uluslararası ticaret istatistikleri ve ülkelerin gümrük tarifeleri için evrensel bir temel teşkil etmektedir. Resmi adı Armonize Mal Tanımı ve Kodlama Sistemi (The Harmonized Commodity Description and Coding Systems) olan Armonize Sistem, uluslararası ticarete konu olan tüm mallar için kullanılan uluslararası bir ticari sınıflandırma sistemidir. Armonize Sistem'de ticarete konu tüm ürünler belirli bir mantık ve sistematik çerçevesinde 97 kategoride sınıflandırılmaktadır (Adıgüzel, 2016). Bu çalışmada Bosna Hersek ekonomisinin harmonize sisteme göre 97 kategoride yer alan ürünlerin rekabet gücü incelenmiştir. Rekabet gücü hesaplamasında Dünya Ticaret Merkezi'nin (ITC) ülkelerin ihracat ve ithalat verileri kullanılmıştır. Ele alınan zaman aralığı 2006 – 2015 yılları arasındadır.

Çalışmanın ilk aşamasında rekabet ve rekabet gücü kavramlarının teorik olarak incelenmiş firma, endüstri ve ülke düzeylerindeki yaklaşımları irdelenmiştir. İkinci kısmında rekabet gücünün bazı ölçme yöntemleri incelenmiştir. Bosna Hersek ekonomisi, dış ticaret göstergeleri, en önemli ticaret ortakları ve ithalatın ve ihracatın temel sektörleri üçüncü bölümde yer almaktadır. Son bölümde ise sektörlerle ve yıllara göre ithalat ve ihracat verileri kullanılarak Bosna Hersek'in sektörlerinin rekabet gücünün olup olmadığı hesaplanmıştır. Hesaplama Balassa'nın ortaya koyduğu Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) – Revealed Competitive Advantages (RCA) ve Vollrath'ın geliştirdiği indeksine göre Bosna Hersek ekonomisinin 2006-2015 yılları arasındaki on yıllık döneminin rekabet gücü incelenmiştir.

1. Rekabet ve Rekabet Gücü

Türk Dil Kurumu'na göre rekabet "aynı amacı güden kimseler arasındaki çekişme, yarışma, yarış" ifade etmektedir. Bu yarış yarışmacının doğasının gereği olup sürekli ilerleme ve gelişme ile ilişkili olması nedeniyle yıkıcı değil, pozitif sonuçlara açık bir gelişme süreci olması gerekmektedir (Tekin, Güleş, & Öğüt, 2003). Rekabet gücü Mikro (işletme ve endüstri düzeyi) ve Makro (ülke düzeyinde) olmak üzere iki bakıştan incelenebilmektedir. "Mikro düzeyli yaklaşımda ülke içindeki işletmeler arasındaki rekabet ve bu rekabetin ulusal/uluslararası pazardaki etkileri incelenirken, makro yaklaşımda ülkenin uluslararası rekabetteki konumu üzerinde durulmuştur" (Çivi, 2001).

Rekabet gücü bir kaç şekilde ifade edilmekte, bunlar müşteri memnuniyeti oranı, kalite performansı, kaynak kullanım verimliliği ve benzer kriterler olabilmektedir (Türkkan, 2001). Rekabet gücü Rekabet gücü, görel olarak ülkenin bir sektörünün başka bir ülkenin aynı sektörü ile karşılaştırıldığında daha yüksek gelir ve istihdam yaratma gücü olarak gösterilebilir. (Gürpınar & Sandıkçı, 2008). Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü'nün tanımına göre rekabet gücü "ülkenin firmaları için daha fazla değer yaratılmasını ve insanları için daha fazla refahın sürdürülmesini sağlayan bir çevrenin oluşturulması ve sürdürülmesi yeteneğidir" (IMD, 2005).

Rekabet ortamında yaşayan her firma belirli bir rekabet gücüne sahiptir. Rekabet gücü, bir ülkenin uluslararası düzeydeki yapılanma sürecinden kaynaklanan tüm koşullara üretim ve ticaret yapısının kısa zamanda ve etkin bir biçimde bütün teknolojik yenilikleri gözardı etmeden uyarlanması ve bunun sonucu dış dengenin kararlı bir şekilde sürdürülebilme yeteneğidir (Gürpınar & Sandıkçı, 2008).

Firma, endüstri ve ülke olmak üzere rekabet gücü üç düzeyde tanımlanabilir. İncelenen her bir ekonomik birimin rakiplerine göre daha avantajlı konumda olmasını ifade etmektedir (Atik, 2005).

Rekabetin en alt seviyesi olan firma düzeyindeki rekabet gücü rakiplerine kıyasla daha düşük maliyetle üretme, ürün ve hizmet kalitesi, yenilikte ve icat yapmada başarılı olmak gibi faktörlerin piyasadaki rakiplerine göre daha üst seviyede olma yeteneğidir (Ada, Ventura, Aracıoğlu, Savaşçı, & Kazançoğlu, 2008). Şahine göre "firma düzeyinde rekabetin en önemli

etkenleri, kalite, maliyet ve fiyattır’’ (Şahin, 2016). Firmaların rekabetçi konumda olmaları için ürünlerinin fiyatlarını düşürmeleri ya da rakiplerinden daha kaliteli ve iyi hizmeti olan ürünleri sunmaları gerekmektedir (Cockburn, Siggel, Coulibaly, & Vezina, 2011). Elde edilen rekabet üstünlüğünün korunması gerekir, eğer korunmazsa rakiplerinin gerisinde kaldığı ifade edilebilir. Rekabet gücünü kaybetmenin sonucu da iflastır (Henderson, 1983).

Bir ülkedeki firma başka bir ülkedeki ya da bölgedeki firmayla karşılaştırılabildiği gibi aynı şekilde bir ülkenin ya da bölgenin endüstrisi başka bir ülkenin veya bölgenin endüstrisiyle karşılaştırılabilmektedir. Rekabetçi olan firmalara sahip olan endüstriler rekabetçi endüstrileri teslim etmektedir (Aktan & Vural, 2004). Firma düzeyinde ürün kalitesi ve yeteğinin dışında ihracat, dış piyasadaki pazar payı gibi satış performanslarına da bakılması gerekmektedir (Kesbiç & Bakımlı, 2012).

Tablo 1: Ulusal Rekabet Gücünün Altın Kuralları

-İstikrarlı ve tahmin edilebilir ve yasama ortamının oluşturulması,
-Esnek bir ekonomik yapıya sahip olma,
-Geleneksel ve teknolojik alt yapıya yatırım yapma,
-Özel tasarrufları ve yurt-içi yatırımları teşvik etme,
-Uluslar arası piyasalarda saldırgan bir tavır takınmak, yabancı sermaye yatırımları için cazip bir hale gelme,
-Kalite üzerinde odaklanma, kamu yönetiminde hızı ve şeffaflığı artırma,
-Ücret seviyesi, verimlilik ve vergileme arasındaki ilişkiyi sürdürme,
-Ücret farklılığı azaltmak ve orta sınıfı güçlendirerek sosyal yapıyı koruma,
-Eğitim yatırımlarını artırma (özellikle orta öğretim seviyesinde ve işgücünün hayat boyu eğitiminde)
-Vatandaşların arzu ettikleri değer sistemleri korurken; ekonomik yapı ve globalleşme süreci arasında dendenin korunması.

Kaynak: IMD, (2005), World Competitiveness Yearbook, s. 615’den aktaran ATİK, H. (2005). Yenilik ve Ulusal Rekabet Gücü, Ankara: Detay Yayınları.

Bir ülkenin ürettiği mallar bir başka ülkenin ürettiği mallar ile fiyat, kalite, tasarım, güvenilirlik ve zaman konularında yarışabiliyorsa, o ülke rekabet gücüne sahip demektir (Şahin, 2016). ‘‘Uluslararası rekabet gücünün artırılması, üstün bir verimlilik performansına ve yüksek reel ücretlere sahip olan iktisadi faaliyetlere, ülke kaynaklarının yönlendirilmesi yeteneğine bağlıdır’’

(Aktan & Vural, 2004). “Ülkenin rekabet gücü Ar-Ge faaliyetlerinin gelişmişlik düzeyi ve verimliliği, çeşitli sektörlerin performansı, ülkenin dış ticaret fazlası, yüksek teknolojiyi yapısında barındıran mallar üretmesi, uzman ve yetişmiş iş gücünün bulunması gibi faktörlere de bağlıdır” (Çivi, Erol, İnanlı, & Erol, 2011).

2. Rekabet Gücünün Ölçülmesi

Rekabet gücünü etkileyen faktörlerin çok sayıda olması nedeniyle rekabet gücü ölçerken bir veya birden çok faktör kullanılabilir. Bundan dolayı rekabet gücünü ölçmek zordur. Ölçümde kullanılan faktörlere göre de rekabet gücü düzeyi farklılaşabilmektedir. Mikro ve makro rekabet gücü konseptleri bulunmaktadır. Birçok iktisatçıya göre her üç düzeydeki rekabet gücü ölçmesinde en önemli faktör verimliliktir. Endüstri düzeyindeki bir diğer önemli faktör verimlilik artışı, ulusal düzeyde de satın alma gücü endeksine göre hesaplanan kişi başına milli gelir artışı kabul edilmektedir. Firma düzeyindeki rekabet gücü göstergeleri ulusal düzeydeki göstergelerden farklıdır. Firma düzeyindeki rekabet gücünü firma yapısı, yönetimi veya finansman yapısı göstergeler kullanılırken ulusal düzeyde ise ülkenin kurumsal yapısı, hukuki kurallar, makro ekonomik istikrarı veya sermaye erişim kolaylığı, sermaye piyasasının gelişmişliği göstergeler kullanılmaktadır. (Adıgüzel, 2011)

Mikro rekabet gücü firma ve endüstri düzeyindeki rekabet güçleri ifade eder, öte tarafta makro rekabet gücü ulusal düzeyde ifade eder. Buna göre Tablo 2’de birçok iktisatçıya göre farklı ölçme teknikleri yapılmıştır.

Makro ve mikro rekabet gücü için aşağıda örnek olarak Dünya Ekonomik Forumu ve Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi (International Institute for Management Development – IMD) ve Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler – AKÜ (Revealed Competitive Advantages – RCA) yöntemleri verilmiştir.

Tablo 2: Mikro ve Makro konseptlere göre rekabet gücü ve ölçü kriterleri

Yazar veya Kuram	Ölçü Kriteri veya Gösterge
Makro Konsept	
Lipschitz/McDonald (1991) March, Tokarick (1994) IMF	Reel döviz kuru, reel efektif döviz kuru
Hatsopoulos, Krugman, Summers (1988)	Yükselen reel gelire birlikte dış ticaret dengesi
Markusen (1992)	
Dolar/Wolff (1993)	Verimlilik
Fagerberg (1988)	Pazar payı artışı
Sharpe (1986)	Pazar payı
WEF/IMD (1995'den beri yıllık)	Dünya rekabet endeksi
Aiginger (1998), Pitelis (2003)	
Mikro Konsept	
Balassa (1965)	Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük
Bruno (1965)	Yurt içi kaynak maliyeti
Buckley et al. (1992)	Kompozit, çok değişkenli
Durand/Giorno (1987), OECD	Fiyat rekabetçiliği
Helleiner (1989)	Reel efektif döviz kuru
Hickman (1992)	Birim emek maliyeti
Jorgenson, Kuroda (1992)	Fiyat rekabetçiliği
Krugman, Hatsopoulos (1987)	Pazar payı ve değişimi
Mandeng (1992)	Pazar payı ve değişimi
Oral (1993)	Endüstr üstünlüğü birim maliyeti
Porter (1990)	Kompozit, çok değişkenli
Sigel/Cockburn (1995)	Bütün birim maliyet
Swann/Taghavi (1992)	Fiyat/ürün niteliği
Turner/Gollub (1987)	Nisbi birim emek maliyeti

Kaynak: ECKHARD, Siggel (2007), s.15-16; (Adıgüzel, 2011)

2.1.Dünya Ekonomik Forumu

Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum) 1979 yılından itibaren ülkelerin rekabet gücünü devamlı olarak ölçmektedir. Bugün rapora dahil olan ülke sayısı 142'dir. Küresel Rekabet Gücü Endeksi (Global Competitiveness Index) ülkelerin ekonomilerinin 3 grup altındaki on iki (Tablo 3) altfaktörün değerlendirilmesiyle oluşmaktadır. Dünya Ekonomik Forumu'nun '2015 Küresel Rekabet Raporu'nda Bosna Hersek 140 ülke içinde 3,8 puanla 107. sırada yer almıştır. Önceki raporda 3,7 puanla 111. sırada yer almıştır. (WEF, 2016).

Tablo 3: Dünya Ekonomik Forumu'nun 12 faktörü

Unsur	Grup
Kurumlar	Temel Gereksinimler
Altyapı	
Makroekonomik İstikrar	
Sağlık ve Temel Eğitim	
Yüksek Eğitim ve Öğretim	Etkinlik Arttırıcılar
Ürün Pazar Etkinliği	
İşgücü Pazar Etkinliği	
Finansal Piyasa Etkinliği	
Teknolojik Hazırlık	
Piyasa Boyutu	
İş Sofistikasyonu	Yenilik ve Sofistikasyon Faktörleri
Yenilik	

Kaynak: WEF 2011, s.9 (Gökmenoğlu, Akal, & Altunışık, 2012)

2.2.Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi

Uluslararası Yönetim Geliştirme Merkezi (International Institute for Management Development – IMD) her yıl Dünya Rekabet Yıllığı (World Competitiveness Yearbook) yayınlamaktadır. Hazırladığı raporda Ekonomik Performans, Hükümet Etkinliği, İş Dünyasının Etkinliği ve Altyapı olmak üzere 4 ana faktör kullanarak 61 ülkenin rekabet gücünü ölçmektedir. Bu raporda 61 ülke arasında Bosna Hersek yer almamaktadır.

2.3.Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler

Uluslararası rekabet gücünü ölçmek ilk önce Lisner tarafından geliştirilmiştir (Altay, 2015). Fakat daha sonra Balassa (1965) uluslararası ticareti etkileyen birçok faktör bulunduğu için rekabet gücünün ölçülmesinin zorlaştığını öne sürmüştür. Bundan dolayı, sadece ticaret sonrası verilerine dayandırılan Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler – AKÜ (Revealed Competitive Advantages – RCA) modeli en çok kullanılan yöntemlerden biridir (Yalçınkaya, Çılbant, Erataş, & Hartoğlu, 2014). Buradaki amaç, karşılaştırmalı üstünlüğün altında yatan kaynakları belirlemekten çok, ülkenin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olup olmadığının belirlenebilmesidir (Çakmak, 2005).

Daha sonra bu konuyu geliştiren Vollrath üç farklı tanım yapmıştır. İhracatı kadar ithalatı da kapsayan görece ticaret avantajı (RTA) bunlardan biridir. Bu endeks görece ihracat avantajı (RCA) ile görece ithalat avantajı (RMA) arasındaki farkı hesaplamaktadır. Vollrath'ın formüle dahil ettiği görece ithalat avantajı ile görece ihracat avantajı endeksi aşağıdaki gibi gösterilmiştir:

$$- \text{RCA}_{ij} = (X_{ij} / X_{it}) / (X_{wj} / X_{wt})$$

Formüldeki X_{ij} ve X_{wj} : i ülkesindeki j malının ihracatı ve 'w' dünyadaki j malının toplam ihracatı. X_{it} ve X_{wt} ise i ülkesindeki j malının ithalatı ve 'w' dünyadaki j malının toplam ithalatı göstermektedir.

3. Araştırma Yöntemi ve Bosna Hersek Rekabet Gücü Bulguları

3.1. Bosna Hersek Dış Ticaret Göstergeleri

Bosna Hersek Adriyatik Denizi'ne kıyısı olan ve 3.531.159 nüfusa sahip bir Doğu Avrupa ülkesidir. Avrupa kıtasında olmasına rağmen henüz Avrupa Birliği üyesi değildir.

Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması ve Avrupa Birliği Serbest Ticaret Anlaşması'nı imzalaması dış ticaretini önemli ölçüde etkilemiştir. GSYİH 2015 yılında 13.961 milyon € ile önceki yıla göre %3,15 oranla artmıştır (WorldBank, 2015). Dış ticaret rakamlarına bakıldığında, ithalat 2015 yılında 8.102 milyon € olarak önceki yıla göre 166 milyon € düşmüştür. İthalatın en çok yapıldığı ülkeler Almanya, İtalya, Sırbistan, Hırvatistan ve Çin Cumhuriyeti'dir. İhracatı ise 2014 yılında 4.432 milyon € iken, 2015 yılında 161 milyon € artarak 4.593 milyon € olmuştur. İncelenen son yılda ithalatının düşerken ihracatının yükselmesi doğrudan dış ticaret açığının

düşmesini sağlamıştır. Böylece dış ticaret açığı 2014 yılında 3.836 milyon € iken 2015 yılında 3.509 milyon €'ya düşmüştür. İhracattaki en önemli partnerleri arasında yine ilk sırada Almanya yer almış, ardından da İtalya, Hırvatistan, Sırbistan ve Slovenya sıralanmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı 2015 yılında son 10 yılın en yüksek oranı ile %56.69 olmuştur.

3.2.Çalışmada Kullanılan Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler yöntemi kullanılarak Bosna Hersek ekonomisinin GTİP ikili düzeyde ve sektörel bazda 2006-2015 yıllar arası rekabet gücü incelenmiştir. Hesaplama yararlanan ithalat ve ihracat verileri Uluslararası Ticaret Merkezi'nin (International Trade Organization – ITC) Trademap veri tabanından alınmıştır. Kullanılan formül aşağıdaki gibidir:

$$RCA = \{ \ln[(X_j / X_t) / (M_j / M_t)] \} * 100$$

Buna göre, hesaplanan RCA 50'den büyükse o sektörde rekabet gücünün yüksek olduğu, RCA -50 ile 50 arasında ise o sektörde rekabet gücünün sınırdaki olduğu ve RCA -50'den düşük ise o sektörde rekabet gücünün düşük olduğu kabul edilmektedir.

3.3.Çalışmanın Bulguları

Bosna Hersek ekonomisinin bütün sektörlerinin rekabet gücünü değerlendirmek için ithalat ve ihracat verileri kullanılarak bütün sektörlerinin 10 yıllık dönemi için AKÜ değerleri bulunmuştur. Bulunan AKÜ değerleri 2006-2015 yılları arası için aşağıdaki Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4: Bosna Hersek Ekonomisinin Tüm Sektörleri İçin Hesaplanan AKÜ Değerleri

GTİP NO	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	-394.7	-321.9	-290.1	-316.9	-185.1	-200.6	-215.9	-188.3	-189.5	-278.6
2	-289.2	-236.2	-231.8	-187.5	-146.1	-142.7	-132.9	-198.8	-182.2	-39.6
3	27.5	49.9	48.8	62.7	51.9	71	53	50.5	55.5	47.9
4	-48.8	-21.7	-1.1	0.4	-1.2	-10.1	-0.4	-7	-18.8	-33.2
5	22.2	-49.8	1.3	-50	-289.9	-80.5	-5.5	-46.2	-168.6	-116.7

6	-239.5	-254.5	-240.5	-239.1	-175.1	-105.1	-68.7	-83.2	-79.6	-70.4
7	-44.3	-23.8	-47.3	-20.2	6	-15.4	-20.8	-36.7	-34	-36.7
8	-79.5	-65.8	-58.7	-25.3	-26.6	-21.5	-50.9	-22.7	-14.6	16
9	-213.8	-204.9	-170.5	-161.5	-176.6	-211.7	-221.3	-189.4	-183.3	-172.4
10	-449.5	-396.7	-392.6	-195.4	-132.6	-324.9	-330.4	-176.2	-130.7	-140.3
11	-145	-226	-222.8	-237.6	-229.4	-184.7	-153.3	-153.9	-123.5	-100.9
12	-153.8	-184.8	-192	-187.5	-221.8	-178.9	-206.1	-170.5	-152.8	-203.9
13	-549.7	10.3	135.6	-540.6	-350.4	-552.1	-267	-418.5	-559.1	-592.3
14	-43.4	14.2	43.4	-113.4	-77.9	-119.7	-235	-51.1	-81.6	-69
15	-60.2	-11	-9.1	-12.4	-1.4	-32.6	-21.7	-0.8	10.9	18.8
16	-111.9	-58.7	-13.2	-48.4	-63	-85.9	-72.9	-88.2	-38.7	-34.1
17	-89.5	-59.2	-54.4	-66.6	-58.9	-32.3	-9.9	-32.6	-76	-57.7
18	-153.8	-161.5	-169.2	-152.3	-149.4	-172.2	-134.8	-115.3	-128.4	-120.8
19	-77.6	-61.3	-52.7	-58.4	-81.8	-72.4	-54.1	-53.9	-52.3	-46.9
20	11.9	17.8	15.9	11.1	-27.3	-27.4	-38.1	-54	-69.1	-96.4
21	-202.2	-166.7	-138.4	-181.5	-194.3	-189.2	-202.7	-184.7	-169.6	-194.9
22	-189.5	-182.5	-167.2	-149.7	-153.7	-141.6	-144.1	-145.5	-141.8	-148.5
23	-167.4	-168.6	-117.8	-151.8	-138.2	-166.3	-161.1	-177.8	-163.6	-149
24	-167.7	-182.5	-160.1	-111	-139.6	-145.1	-124.5	-94	-102.5	-93
25	20.1	15.2	8.9	8.1	7.5	15.4	12.9	5.7	8.6	5.1
26	254	567.5	184.2	341.9	161.2	233.6	461.7	324.8	237.1	179.2
27	-63.6	-56.8	-51	-14.7	-24.6	-43.2	-82.9	-53.5	-55.3	-65.6
28	109.4	87	102.2	106.6	123	112.4	111.8	116.3	147.8	150.1
29	-44.5	-20.1	9.9	-24.5	-28.5	-24.1	-71.3	-57.6	-59.7	-60.7
30	-140	-133.7	-105.1	-122	-121.6	-109.5	-104.7	-112.6	-105.4	-108.3
31	-245.4	-121	-54.5	-168.6	-140.8	-77.6	-101.1	-115	-113.6	-74.6
32	-312.9	-273.5	-176.6	-156.9	-173.5	-178.9	-189.3	-192.8	-189.9	-190.3
33	-318.3	-188.6	-145.6	-162.5	-168	-176.4	-181.9	-193	-166.5	-180.1
34	-196.2	-187.3	-181.4	-217	-300.7	-403.6	-357.1	-315.7	-291.1	-295.3
35	-273.3	-255.8	-258.1	-269.4	-272.8	-313.1	-312.6	-332.4	-347.5	-310.4
36	-1.8	6	32.3	89.9	92.4	96.5	82	82.9	83.7	90.9
37	-331.8	-274	-243.5	-241.5	-315.3	-305.8	-312.6	-310.9	-318.4	-311.4
38	-79.5	-115.8	-76.1	-60.5	-68.9	-191.3	-150.4	-156.9	-197.3	-145.9

39	-64.8	-57.2	-66.5	-76.4	-89.5	-76.8	-59.5	-55.7	-54.1	-51.9
40	-279.2	-216.4	-240.5	-222.4	-229.3	-234.6	-225.1	-234.7	-262.6	-281.4
41	1.3	12.7	-4	-30.4	-30.6	-26.7	-26.5	-32.7	-68.7	-64.6
42	-4.9	-1.6	57	-44.3	-71.1	20.3	16.2	-39.3	-33.4	-17.3
43	173.9	163.4	175.2	218.3	142.9	119.4	141.9	124.1	105.6	145.8
44	213.6	195.8	175	173.8	163.3	171.1	180.5	182.9	183.1	173.6
45	-358.7	-389.4	-350.1	-423.2	-303	-431.5	-419.4	-401.7	-411.7	-396.3
46	206.6	173.4	158.3	161	175.9	210.4	223.5	241.8	225.3	209.5
47	-221.7	-137.7	-122.9	-124.9	-87.9	-72.4	-83	-84.5	-77.4	-86.1
48	-14.2	-8.4	10.3	21	26.7	31.1	43.6	35.4	17.7	25.3
49	-134	-115.2	-72	-126.4	-113.2	-108.6	-76.6	-52.2	-0.1	14.1
50	-151.5	-475.2	-185.4	-289.5	-107.2	-90.2	-143.2	-124.8	-307.6	-261.9
51	-73.3	-60.9	-98	-273.5	-258	-235	-194.6	-288.1	-293	-316.8
52	-106	-242.2	-103.2	-36.7	-19.4	-34.9	-18.9	-27.7	-24.1	-28.1
53	-391.1	-209.3	-363.5	-177.1	-166.5	-297.8	-307.7	-265	-171.1	-244.3
54	-334.1	-348.4	-328.2	-338.7	-238.3	-219	-251.6	-209	-224.4	-238.2
55	-423.2	-402.6	-106.1	-95.1	-46.2	-57.3	-47.9	-65.2	-51.8	-75.6
56	-340.1	-281	-330.3	-391.7	-441.4	-407.4	-324.9	-318.3	-309.8	-303.1
57	-254.4	-245.5	-252.5	-244.5	-265.3	-244	-310.7	-224.8	-326	-316.3
58	-315.8	-335.6	-357.6	-358.9	-401.9	-312.9	-302.2	-311.9	-326.5	-340.1
59	-329.9	-322.8	-377.2	-383.6	-407	-453.2	-374.1	-446.5	-435.6	-412.6
60	-310.2	-334.1	-220.3	-204	-222.1	-205.4	-190.1	-130.6	-94.9	-22.6
61	15.5	17.2	25.6	47.6	26.6	30.6	24.5	26.3	33.3	39.5
62	99	110.9	112.3	103.8	87.3	98.2	92.5	96.1	93.6	98.2
63	-10.8	20.5	66.3	74	0.4	-3.7	-35.9	-73.1	-102.1	-66.4
64	128.2	134.4	137.5	132.2	127.8	126.5	132.1	131.1	135	122.8
65	-2.9	-12.1	40.6	11.9	20.6	-30.4	-13.2	-17.1	-52.7	-2.4
66	0.1	-6.3	-1	51.2	80.6	99.4	158.1	148.8	151.1	172.8
67	-215.7	-240.1	-202.8	-200.6	-246	-297.9	-289.2	-237.1	-319.7	-374.7
68	24.7	40.8	15.1	48.9	-9.4	-16.6	-16.2	-56.1	-12.3	-36.5
69	-229.1	-153.8	-121.8	-147.6	-187.8	-191	-192.1	-182.2	-193.9	-197.4
70	-233.5	-212.4	-178	-216.5	-193.1	-228.3	-172.7	-94.2	-106.2	-149.4
71	-74.7	-68.5	-166.9	-101.9	-52.4	48.7	120.3	166.9	67.2	51.8

72	36.1	14.1	27.8	53.2	73.5	91.6	110.8	87	104.3	71.2
73	90.5	100.1	79.2	69.1	75.9	72.4	72.9	51.9	30.6	37.8
74	81.9	52.6	27.5	0.4	42.7	45.4	21.1	3.7	-4.5	-48.4
75	-266.5	-236.9	-358.1	-248.6	-18.1	-248.1	-442.6	-301.6	-382	-234.2
76	216.3	189	194.8	152.1	175.9	169.8	170.6	158.5	151.1	147.8
78	198.7	319.3	324.2	365.9	242.5	329.9	256.8	238	193.3	50.5
79	-44.2	-47.4	-19.6	13.4	-26	2.5	30.9	39.4	66.1	62
80	-71.1	-77.2	-113.6	8.1	-168.4	-225.4	-258.8	-231.9	-68.3	-214.2
81	-427.7	-235.2	-287.4	-487.2	-480.9	-391.7	-379.8	-439.8	-419.1	-282.6
82	10.7	13.7	-1.7	-30.5	-30.7	-36.5	-44.2	-53.7	-48.6	-53.9
83	-18.6	-9.4	-13.3	-27.8	-22.7	-26.1	-12.9	-23.9	-24.4	-34
84	-1.9	-8.9	-9.5	-11.5	-12	-4.2	-11.2	-8.6	-23.5	-21
85	-87.4	-78.3	-79.5	-67.7	-58.6	-47.6	-36.5	-34.3	-39.9	-20.7
86	-147	-40	-77.9	-176.2	-185.8	-338.8	-235.9	-73.8	-137.9	-63.9
87	-132.1	-149.7	-146.9	-127	-94	-96.3	-80.8	-69.3	-61.4	-65.1
88	84	-16.9	297.8	351.1	111.7	-45.1	-132.3	-75.3	74.3	-53.1
89	159.5	103.6	147.9	-14.1	128.3	88.9	74	51.8	6.7	-22.2
90	-144.9	-151.4	-153.1	-132.3	-214.6	-175.7	-175.2	-183.9	-185.8	-182.2
91	-99.2	-160.9	-141.1	-137	-106.5	-79.1	-137.7	-89	-94.5	-133.9
92	-95.6	-96.8	-91.5	-107.2	-140.2	-123.1	-143.7	-140.4	-140.1	-201.4
93	266.9	272.3	88.7	74.9	65.2	313	353.7	267.2	330.1	352.8
94	160.9	149.1	158.5	180.4	189.9	208.5	210.8	218.6	211	214.8
95	-37.6	-65.7	-49.5	-62.9	-70.2	-65.4	-27.7	-25.2	-43.5	-24.4
96	-320.9	-288.9	-254.8	-246	-252.5	-268.2	-154.5	-132.2	-140.9	-129.8
97	159.1	74.3	-159.6	7.9	-10.4	13.1	-169.8	-17.9	-93.5	-44.6
99	-42	-98.7	259.7	365.8	342.3	446.2	437.3	389.8	333	307.8

Kaynak: Trademap verileri kullanarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Hesaplamaya göre 2015 yılında AKÜ değerine göre 17 sektörün rekabet gücünün yüksek olduğu, 25 sektörün rekabet gücünün sınırdaki olduğu ve 55 sektörün rekabet gücünün düşük olduğu tespit edilmiştir.

AKÜ değeri 352 olan GTİP 93 – Silah ve mühimmat, parça ve aksesuarları, AKÜ değeri 307 olan GTİP 99 – Başka yerde belirtilmeyen mallar, AKÜ değeri 214 olan GTİP 94 – Mobilyalar,

aydınlatma, işaretler, prefabrik yapıları, AKÜ değeri 209 olan GTİP 46 Hasırdan, sazdan veya örülmeye elverişli diğer maddelerden mamuller; sepetçi ve hasırcı eşyası, AKÜ değeri 179 olan GTİP 26 Metal cevherleri, cüruf ve kül en yüksek AKÜ değerlerine sahip olan rekabetçi sektörlerdir.

GTİP 13 Lak; sakız, reçine ve diğer bitkisel özsu ve hülasalar AKÜ değeri -592 ile, GTİP 59 Emdirilmiş, kaplanmış veya lamine edilmiş tekstil kumaş AKÜ değeri -412 ile, GTİP 45 Mantar ve mantardan eşya AKÜ değeri -396 ile, GTİP 67 Kuş deri, tüy, yapay çiçekler, insan saçı AKÜ değeri -374 ile, GTİP 58 Özel dokuma veya püsküllü kumaş, dantel, kanaviç vb AKÜ değeri -340 ile en düşük AKÜ değerine göre en düşük rekabet gücüne sahip olan sektörlerdir.

Tablo 5: 2015 yılında AKÜ değerine göre rekabet gücüne sahip olan sektörler

SIRA	GTİP	AKÜ DEĞER
1	93 Silah ve mühimmat, parça ve aksesuarları	352.8
2	99 Başka yerde belirtilmeyen mallar	307.8
3	94 Mobilyalar, aydınlatma, işaretler, prefabrik yapılar	214.8
4	46 Hasırdan, sazdan veya örülmeye elverişli diğer maddelerden mamuller; sepetçi ve hasırcı eşyası	209.5
5	26 Metal cevherleri, cüruf ve kül	179.2
6	44 Ağaç ve ahşap eşya; odun kömürü	173.6
7	66 Şemsiyeler, bastonlar, iskemle bastonlar, kamçılar vb	172.8
8	28 İnorganik kimyasallar, kıymetli metal bileşik, izotoplar	150.1
9	76 Alüminyum ve alüminyumdan eşya	147.8
10	43 Kürkler ve taklit kürkler; bunların mamulleri	145.8
11	64 Ayakkabılar, getrler, tozluklar ve benzeri eşya; bunların aksanı	122.8
12	62 Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	98.2
13	36 Patlayıcılar, piroteknik, kibrit, piroforik alaşımlar, vb	90.9
14	72 Demir ve çelik	71.2
15	79 Çinko ve çinkodan eşya	62
16	71 İncirli, kıymetli taşlar, madenler, paralar vb	51.8
17	78 Kurşun ve kurşundan eşya	50.5

Kaynak: Trademap verileri kullanarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Sonuç ve Değerlendirme

Ülkeler, dış dengeyi sağlamak, büyüme ve istihdamı arttırmak için rekabetçi durumda olmak zorundadırlar. Bu noktada Bosna Hersek'in rekabet gücünün bilinmesi bu ülkenin rekabet politikalarının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Burdan yola çıkarak bu çalışmada Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler yöntemiyle Bosna Hersek'in 2006-2015 yılları arasındaki sektörel bazda GTİP ikili düzeyde tüm sektörlerin rekabet güçleri incelenmiştir.

GTİP 94 Mobilyalar, aydınlatma, işaretler, prefabrik yapılar, GTİP 44 Ağaç ve ahşap eşya; odun kömürü ve GTİP 27 Mineral yakıtlar, yağlar, damıtma ürünleri sektörleri son incelenen yılda ihracat verileri en yüksek olan sektörlerdir. İthalatı en çok yapılan sektörler ise GTİP 27 Mineral yakıtlar, yağlar, damıtma ürünleri, GTİP 84 Makine, nükleer reaktörler, kazanlar, ve GTİP 87 Demiryolu, tramvay dışındaki araçlardır.

İncelenen 10 yıllık dönemde AKÜ değerine göre rekabet gücüne sahip olan sektör sayısı değişmektedir.

Tablo 6: 2006-2015 dönemi için rekabet gücüne göre sektör sayısı

YIL	RG YÜKSEK	RG SINIRDA	RG DÜŞÜK
2006	16	24	57
2007	15	26	56
2008	18	24	55
2009	19	24	54
2010	19	23	55
2011	18	26	53
2012	19	23	55
2013	19	20	58
2014	19	20	58
2015	17	25	55

Kaynak: Trademap verileri kullanarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Yapılan hesaplamalara göre 2006-2015 yılları arasında AKÜ değeri sürekli olarak rekabet gücüne sahip olan on bir sektör bulunmaktadır. Bunlar GTİP 26 Metal cevherleri, cüruf ve kül, GTİP 28 İnorganik kimyasallar, kıymetli metal bileşik, izotoplar, GTİP 43 Kürkler ve taklit kürkler; bunların mamulleri, GTİP 44 Ağaç ve ahşap eşya; odun kömürü, GTİP 46 Hasırdan, sazdan veya örülmeye elverişli diğer maddelerden mamuller; sepetçi ve hasırcı eşyası, GTİP 62 Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı, GTİP 64 Ayakkabılar, getrler, tozluklar ve benzeri eşya; bunların aksamı, GTİP 76 Alüminyum ve alüminyumdan eşya, GTİP 78 Kurşun ve kurşundan eşya, GTİP 93 Silah ve mühimmat, parça ve aksesuarları, ve GTİP 94 Mobilyalar, aydınlatma, işaretler, prefabrik yapılarıdır. Bu sektörler dışında diğer 15 sektörde ise dönemsel olarak rekabet gücü bulunmuştur. (Bu sektörler GTİP 03, GTİP 13, GTİP 36, GTİP 42, GTİP 63, GTİP 66, GTİP 71, GTİP 72, GTİP 73, GTİP 74, GTİP 79, GTİP 88, GTİP 89, GTİP 97 ve GTİP 99.)

Ayrıca, son yıllarda yüksek rekabet gücüne sahip olan sektörler arasında GTİP 36 Patlayıcılar, piroteknik, kibrit, piroforik alaşımlar, vb, GTİP 66 Şemsiyeler, bastonlar, iskemle bastonlar, kamçılar vb, GTİP 72 Demir ve çelik, GTİP 99 Başka yerde belirtilmeyen mallar sektörleri bulunmaktadır.

İncelenen on yıllık dönemin ortalamasına bakıldığında ortaya çıkan sonuçlara göre en düşük rekabet gücüne sahip olan sektörler GTİP 59 Emdirilmiş, kaplanmış veya lamine edilmiş tekstil kumaş AKÜ değeriyle -394, ardından -388 AKÜ değeri olan GTİP 45 Mantar ve mantardan eşya, üçüncü sırada -383 AKÜ değeriyle GTİP 81 Diğer adi metaller; sermetler; bunlardan eşya, -368 AKÜ değeri olan GTİP 13 Lak; sakız, reçine ve diğer bitkisel özsu ve hülâsalar ve -344 AKÜ değeriyle GTİP 56 Vatka, keçe, dokunmamış mensucat, iplik, sicim olan sektörlerdir.

Tablo 7: 2006-2015 dönemi ortalamalarına göre rekabet gücüne sahip olan sektörler

SIRA	GTİP	AKÜ DEĞER
1	26 Metal cevherleri, cüruf ve kül	294.5
2	99 Başka yerde belirtilmeyen mallar	274.1
3	78 Kurşun ve kurşundan eşya	251.9
4	93 Silah ve mühimmat, parça ve aksesuarları	238.5
5	46 Hasırdan, sazdan veya örülmeye elverişli diğer maddelerden mamuller; sepetçi ve hasırcı eşyası	198.6
6	94 Mobilyalar, aydınlatma, işaretler, prefabrik yapılar	190.2
7	44 Ağaç ve ahşap eşya; odun kömürü	181.3
8	76 Alüminyum ve alüminyumdan eşya	172.6
9	43 Kürkler ve taklit kürkleri; bunların mamulleri	151.1
10	64 Ayakkabılar, getriler, tozluklar ve benzeri eşya; bunların aksamı	130.8
11	28 İnorganik kimyasallar, kıymetli metal bileşik, izotoplar	116.7
12	62 Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	99.2
13	66 Şemsiyeler, bastonlar, iskemle bastonlar, kamçılar vb	85.5
14	89 Gemiler ve suda yüzen taşıt ve araçlar	72.4
15	73 Demir veya çelikten eşya	68
16	72 Demir ve çelik	66.9
17	36 Patlayıcılar, piroteknik, kibrit, piroforik alaşımlar, vb	65.5
18	88 Hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçalar	59.6
19	03 Balıklar, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar ve suda yaşayan diğer omurgasız hayvanlar	51.9

Kaynak: Trademap verileri kullanarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Kaynakça

Ada, E., Ventura, K., Aracıoğlu, B., Savaşçı, İ., & Kazançoğlu, Y. (2008). KOBİ'lerin Rekabet Gücü ve E-Ticarete Geçiş Süreci: Bir Model Önerisi. *Ege Academic Review*, 53-68.

Adıgüzel, M. (2011). *Uluslararası Rekabet Gücü Belirleyici Faktörler ve Ölçülmesi, Türkiye Bağlamında Bir Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayınları.

Adıgüzel, M. (2016): Dünyada ve Türkiye'de Mobilya Sektörü Mevcut Durum, Sorunlar, Öneriler ve Rekabet Gücü, İTO

Aktan, C. C., & Vural, İ. Y. (2004). *Rekabet Gücü ve Rekabet Strateji* (Cilt II). Ankara: TİSK Yayınları.

Altay, H. (2015).): Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi Kapsamında Türk Endüstrilerinin Avrupa Birliği (15) Pazarındaki Rekabet Gücü Düzeylerinin İncelenmesi: 1995-2007. *Dulupınar Üniversitesi*, 215-240.

Atik, H. (2005). *Yenilik ve Ulusal Rekabet Gücü*. Ankara: Detay.

Çakmak, Ö. A. (2005). Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Rekabet Gücü: Türkiye Tekstil ve Hazır Giyim Endüstrisi Üzerine Bir Uygulama. *Ege Academic Review*, 65-76.

Çivi, E. (2001). *Rekabet gücü: Literatür Araştırması*. Celal Bayar Üniversitesi, İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 21-38.

Çivi, E., Erol, İ., İnanlı, T., & Erol, E. (2011). Uluslararası Rekabet Gücüne Farklı Bakışlar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi*, 1-22.

Cockburn, J., Siggel, E., Coulibaly, M., & Vezina, S. (2011). Measuring Competitiveness and its Sources: The Case of Mali's Manufacturing Sector. *Canadian Journal of Development Studies*, 491-519.

Gökmenoğlu, S. M., Akal, M., & Altunışık, R. (2012). *Ulusal Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler Üzerine Değerlendirmeler*. *Rekabet Dergisi*, 3-43.

Gürpınar, K., & Sandıkçı, M. (2008). *Uluslararası rekabetçilik analizinde Michael E. Porter'in elmas modeli yaklaşımı: Türkiye'deki bazı endüstrilerdeki uygulanabilirliğinin ve sonuçlarının araştırılması*. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 105-125.

Henderson, B. (1983). The Anatomy of Competition. *Journal of Marketing*, 7-11.

IMD. (2005). *Competitiveness Yearbook 2005*.

Kesbiç, C. Y., & Bakımlı, E. (2012). *İhracat Performansı Açısından Türk İmalat Sanayi Sektörlerinin AB Pazarındaki Rekabet Gücü (2000-2010)*. Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, 49-62.

Şahin, D. (2016). *Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Yöntemi ile Türkiye ve Çin'in Sektörel Rekabet Gücünün Karşılaştırmalı Analizi*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12-147.

Tekin, M., Güleş, H. K., & Öğüt, A. (2003). *Teknoloji Yönetimi*. Ankara: Nobel.

Türkkan, E. (2001). *Rekabet Teorisi ve Endüstri İktisadı*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Yalçınkaya, H. M., Çılbant, C., Erataş, F., & Hartoğlu, D. (2014). *Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler Ekseninde Rekabet Gücünün Analizi: Türk-Çin Dış Ticareti Üzerine Bir Uygulama*. Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, 41-57.

<http://www3.weforum.org/docs/GCR2016->

[2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf](http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf)

<http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/competitiveness-rankings/>

<http://trademap.org>